

Katarzyna Banasik-Petri

WPROWADZENIE

Niniejszy numer czasopisma „Państwo i Społeczeństwo” poświęcony jest architekturze, a w szczególności najbardziej twórczej z jej dziedzin – architekturze eksperymentalnej.

Jednym z kilku czynników charakteryzujących każdą cywilizację jest jej poziom kultury materialnej. W kontekście tematyki zeszytu poświęconego architekturze eksperymentalnej oraz metodzie pracy twórczej opartej na ciągłym procesie poszukiwań, który w efekcie może doprowadzić do powstania oryginalnego dzieła o uniwersalnym wymiarze, na uwagę zasługuje łaciński termin: *colere* (uprawianie, dbanie, pielęgnowanie), od którego wywodzi się potocznie używane słowo *kultura*. Termin *cultus agri* – pierwotnie odnoszący do uprawy roli – określał nieprzerwany proces mający na celu przekształcenie natury w użytkowy i korzystny dla człowieka stan. Cycerońska *cultura animi* – w prostym tłumaczeniu nawiązuje do *uprawy umysłu* i pierwszej koncepcji filozofii związanej z doskonaleniem i kształceniem umysłu człowieka.

Podążając tym tropem i mając na uwadze poziom rozwoju społeczeństw oraz ich wpływ na współczesną kulturę, należy pamiętać o wielkich mecenasach sztuki i władcach państw, którzy budowali potęgę swoich krajów *pielegnując i kształtując* sztukę oraz otaczając opieką jej twórców, w tym również architektów, pozwalając rozwijać ich twórcze możliwości dla dobra publicznego. W tym kontekście warto wspomnieć współpracę i mecenat cesarza Marka Ulpiusza Trajana z architektem Apollodorem z Damaszku, która doprowadziła do spektaku-

larnego rozwoju myśli urbanistycznej i architektonicznej w starożytnym Rzymie. Dzieła architekta, takie jak nowatorska kompozycja Forum w Rzymie oraz cud technologiczny 113 roku n.e. – forma Kolumny Trajana upamiętniająca zwycięstwo cesarza nad Dakami, czy Panteon z unikatową technologią niezbrojonego, monolitycznego betonu z *ocullusem* pośrodku – stały się niedoścignionymi wzorami dla wielu pokoleń architektów.

Z kolei człowiek renesansu, gonfalonier papieski, władca państwa-miasta Urbino – Federico da Montefeltro wsławił się nie tylko jako oświecony polityk i strateg, ale również jako propagator i opiekun awangardowych myślicieli i architektów, by wspomnieć o prekursorach włoskiego renesansu, takich jak Maso di Bartolomeo, Luciano Laurana czy Francesco di Giorgio Martini – twórców oryginalnego Palazzo Ducale i nowatorskich fortyfikacji w Urbino.

Podejmując temat eksperymentu w architekturze na tle rozwoju kultury i cywilizacji, nie sposób nie wspomnieć architekta i teoretyka sztuki Andrea Palladia, protegowanego braci de Barbaro, patrycjusza i arystokratów weneckich, którego dzieła wkomponowane w wenecką lagunę były wizytówką potęgi Sere-nissimy w XVI wieku, a styl palladiański pozostał na kilka pokoleń uosobieniem elegancji na całym kontynencie.

Listę architektów eksperymentatorów, którzy zapisali się w historii rozwoju państw i społeczeństw uznać należy za imponującą. Prezentowany tu przegląd artykułów, pióra znawców udatnie łączących teorię z praktyką okazuje się niezwykle ważny dla usankcjonowania ważności eksperymentu jako metody pracy twórczej, a dyskusja o konieczności stosowania go dla rozwoju kultury ma – na łamach niniejszego numeru „Państwa i Społeczeństwa” – zachęcić do dalszych rozważań.

Eksperymenty w każdej dziedzinie nauki budzą emocje i skłaniają do przemyśleń. Architektura to dziedzina wiedzy i sztuka interdyscyplinarna, poruszająca wiele aspektów życia codziennego, począwszy od budowy formy w procesie projektowania, przez wybór materiałów i konstrukcji, do obserwacji relacji międzyludzkich. Klasyfikacja architektury jako dyscypliny na pograniczu sztuki i techniki pozwala na synergetyczne podejście do eksperymentu zarówno z punktu widzenia artystycznych przesłanek, jaki i techniki rozumianej jako sztuka budowlana.

Ambicje projektantów-eksperymentatorów często przewyższają możliwości danej epoki. Projektanci poszukują nie tylko idealnej estetycznie formy, innowacyjnych materiałów, matematycznie i technologicznie doskonałych konstrukcji, ale dążą także do tego, by spełnić oczekiwania im współczesnych i przekroczyć stawiane granice. Często ze względu na technologiczne niedoskonałości czy ekonomiczne przeciwności, część eksperymentów nie zostaje zrealizowana. Wiele prób i śladów takich architektonicznych doświadczeń pozostaje do dzisiaj w przekazach ikonograficznych w postaci szkiców, rysunków, modeli czy utopijnych teorii, które wyprzedzając swoją epokę, stały się przedmiotem dysku-

sji i analiz wartościowo poszerzających wiedzę na temat poziomu technicznego i możliwości umysłów danego czasu.

Na niniejszy zeszyt składa się osiem esejów opisujących wybrane „zjawiska” z dziedziny eksperymentalnej architektury XXI wieku. Autorski wybór tematów poszczególnych esejów pozwala dostrzec różnorodność współczesnych tendencji w tej dziedzinie.

W publikacji znalazły się eksperymenty architektoniczne osadzone zarówno w sztuce, jak i w nauce. Przywołane przykłady to obiekt Jeana Nouvela w wieżowcu Doha Tower w Katarze (dr hab. inż. arch. Magdalena Kozień-Woźniak), współpraca grupy Herzog & de Meuron z Ai Weiweiem (dr inż. arch. Bartosz Haduch) czy centrum kongresowe Harpa w Islandii Henninga Larsena działającego w kooperacji z duńskim artystą Olafurem Elliasonem (dr inż. arch. Katarzyna Banasik-Petri). Na pytanie o sens i wielodyscyplinarny efekt eksperymentu architektonicznego po latach jeden z autorów, stara się odpowiedzieć przypominając wybitne dzieło autorstwa Oscara Niemeyera – Brasilię (dr inż. arch. Mariusz Twardowski).

Autorzy w swoich pracach odnoszą się często do natury i zjawisk zachodzących w przyrodzie, poszukując wspólnego mianownika dla działań projektowych angażujących naturę, mając na celu harmonijne współgranie projektowanych obiektów z otoczeniem (dr inż. arch. Barbara Stec).

Ciekawe dla niniejszego przeglądu są próby określenia metodyki i poszukiwań oryginalnych rozwiązań we własnej twórczości na podstawie zrealizowanych obiektów (dr hab. inż. arch. Krzysztof Ingarden) i wybranych koncepcyjnych „projektów studialnych” (dr inż. arch. Piotr Wróbel).

Intrygującym zakończeniem jest esej oceniający sytuację współczesnej architektury polskiej posługujący się określeniem „eksperymentu powściągliwości”, charakteryzującym wybrane najnowsze dzieła architektury w kontekście historycznej tkanki miejskiej (dr inż. arch. Marta A. Urbańska).

Prezentowane teksty są głosem w dyskusji nad możliwościami przekraczania granic w architekturze. Prowokują do określenia potencjalnego odbiorcy-entuzjasty, równocześnie udowadniając kunszt, wyjątkową przenikliwość i geniusz twórców. Na uwagę zasługują odniesienia autorów do eksperymentu architektonicznego jako procesu i jako „obowiązkowego” zjawiska w architekturze. Autorzy podkreślają utopijność pomysłów, wizjonerstwo, innowacyjność rozwiązań jako ideę projektową skontrastowaną z pragmatyzmem, jaki nakłada sztuka inżynierska. Jaki eksperyment ma zatem największe znaczenie – kiedy jego efekt z fazy koncepcji, doświadczeń czy szkiców przekształca się w zrealizowane dzieło, czy gdy pozostaje nowatorską ideą, inspirującą następne pokolenia?